

PROBLEMATIKA NEMANUALNIH RADNIKA U NOVIJOJ SOCIOLOŠKOJ ANALIZI

Giovanni Gasparini

Katoličko sveučilište u Milanu

1. Aktualna situacija

U ovom bih radu želio sintetiziranim terminima prikazati nekoliko vrijednosnih elemenata o položaju, stavu i ponašanju nemanualnih radnika, tj. službenika u talijanskom društvu. Prvi aspekt koji bih trebao naglasiti jest porast interesa sociološke analize i društveno-političke misli za temu o službenicima. Pokušajmo sintetizirati i nabrojiti nekoliko osnovnih motiva za taj interes koji se u Italiji manifestira početkom sedamdesetih godina:

— Osobit porast u kvantitativnim, apsolutnim i relativnim terminima, »male službeničke buržoazije« unutar sistema društvene stratifikacije i aktivne populacije, usporedo s procesom industrijalizacije i tercijalizacije talijanske ekonomije. Spomenimo u vezi s tim **Studiju o društvenim klasama**, Sylosa Labinija,¹ čime se razvila diskusija o razvoju srednjih klasa u talijanskom društvu;

— Implikacije porasta broja male službeničke buržoazije na opću društveno-političku ravnotežu, na povezivanje radničke klase i na opću politiku sindikalnog pokreta;

— Postojanost konzistentnih »privilegiranih« područja službeničko-intelektualnog rada u odnosu na rad radnika, sa stajališta naknade za rad, te uvjeta i sadržaja rada. Tu moramo spomenuti Gorrierijev rad na temu »platne džungle« i nejednakosti, manje-više neopravdanih, između nemanualnih i umnih radnika u talijanskom društvu²;

— Porast sindikalizacije i sklonosti industrijskom konfliktu koji se primjećuje, počevši od 1968—69. godine, među službenicima u industriji tako i u tercijalnom sektoru i koji na poseban način zahvaća velike industrije i organizacije, te potiče i nemanualne radnike k višoj kvalifikaciji.

Radi se o elementima koji svjedoče o kompleksnoj i heterogenoj situaciji koja sadržava, čini se, neke posebne faktore u odnosu na stvarnost i situaciju u drugim zapadnim zemljama.

¹ P. Sylos Labini: *Studija o društvenim klasama (Saggio sulle classi sociali)*, Bari, Laterza, 1974.

² E. Gorrieri, *La giungla retributiva*, Bologna, Il Mulino, 1972.

Tako se, na primjer, može uočiti — u svjetlu nedavnih analiza i istraživanja — da je »stopa zapošljavanja« u talijanskoj industriji uopće, kao i u svakom specifičnom sektoru (shvaćena kao percentualni odnos službenika i drugih zaposlenih), jasno i sistematski niža u usporedbi s onom zemalja EZ i drugih industrijaliziranih zapadnih zemalja.³ Uz to, i dalje na makrostrukturnom nivou, možemo istaći prisutnost žena, doduše još skromnu, među nemanualnim radnicima.⁴

Ostali posebni i zanimljivi elementi mogu se naći u sindikalnom području. Tu treba posebno istaknuti činjenicu da, za razliku od onog što se zbivalo i što se zbiva u većem dijelu zapadnih zemalja, sindikalizirani službenici zajedno s radnicima pripadaju istim sindikalnim organizacijama manualnih radnika. Dakle, nemaju posebne organizacije za »bijeće ovratnike«. I zatim, treba reći da veliki dio sindikalizma službenika — zapravo cjelokupan u industriji — pritječe u tri velike konfederalne organizacije na nacionalnom nivou, Cgil, Cisl i Uil, koje čine kostur talijanskog sindikalnog sistema. Samo u tercijskom sektoru postoji neka prisutnost tzv. »autonomnog sindikalizma« među službenicima i to u organizacijama koje djeluju u specifičnim područjima, a koje karakterizira jedino izričito korporativni tip djelovanja, suprotan onom triju velikih konfederacija.

Konačno, i s pravno-institucijskog gledišta primjećuje se da je u odnosu na radnike, položaju službenika posvećivana posebna pažnja. Dovoljno je da se sjetimo da u Italiji već od 1924. godine postoji zakon o privatnom zapošljavanju, koji je još uvijek na snazi i nalazi se u kolektivnim ugovorima o radu i preko pola stoljeća brine o službenicima na planu radnih odnosa i uvjeta rada.

Dakle, problematika službenika i nemanualnih radnika pruža u našoj zemlji dosta interesantnih motiva, i preko nje se mogu uočiti aspekti, pokazatelji i problemi čitavog niza strukturalnih i kulturnih pojava koji sada u općim terminima zahvaćaju talijansko društvo — od sastava i razvoja društvenih klasa do dinamizma tržišta rada, od manifestiranja procesa industrijalizacije i tercijske organizacije do mijenjanja stavova i ponašanja radnika u tvornicama i radnim sredinama uopće, od raspravljanja o starim i novim modelima organizacije rada do ocjenjivanja važnosti i moći sindikata u tvornicama i općenito u društvenom sistemu.

Ako razmotrimo predmete i specifične sadržaje najnovijih istraživanja i ispitivanja,⁵ shematski možemo obuhvatiti slijedeće pravce istraživanja:

³ Cfr. D. Gambetta, *Le dimensioni dell'occupazione impiegatizia industriale in Italia — Confronti internazionali (Dimenzije službeničkog zanimanja u talijanskoj industriji)* u časopisu: *Quaderni di Sociologia*, XXVII, n. 2—3—4, apr.-dec. 1978, str. 185—214.

⁴ Usp. napr.: G. Tarizzo, *Composizione degli impiegati nelle imprese, retribuzioni e trattamenti normativi (Sastav službenika u poduzećima, naknade za rad i normativni postupci)*, u: *Quaderni di Rassegna sindacale*, br. 75, nov.-dec. 1978, str. 28—44.

⁵ Nije namjera pisca, uzevši u obzir prostorno ograničenje ovog rada, da prikaže sve nedavno objavljene radove u Italiji. Za bibliografiju o temi upućujemo posebno na: E. Invernizzi, S. Sferza, *Situazione di classe e partecipazione politica dei lavoratori non manuali: una bibliografia classificata*, u: *Quaderni di Sociologia*, XXVII, br. 2—3—4, apr.-dec. 1978, str. 332—344; (Klasna situacija i političko sudjelovanje radnika koji nisu manualni: klasificirana bibliografija). *Elementi per una bibliografia sugli impiegati dell'industria (Elementi za bibliografiju o službenicima u industriji)*, u: *Quaderni di Rassegna sindacale*, n. 75, nov.-dec. 1978, str. 75—97; G. Gasparini, *Gli impiegati (Službenici)*, Milano, F. Angeli, 1 poglavlje.

— ispitivanje kvantitativnih, makrostrukturnih aspekata službeničkog zanimanja i njegovih implikacija u sociološkom smislu na nivou društvenog raslojavanja, zaposlenja itd.;

— empirijska istraživanja sindikalizacije, konfliktualnost u industriji, politizacije službenika;

— empirijska istraživanja uvjeta rada službenika, njihovih stavova prema radu i zanimanju, transformacija organizacije službeničkog rada.

U teorijskim raspravama i empirijskim istraživanjima o nemanualnim radnicima od kraja šezdesetih godina mogu se izdvojiti dva suprotna stajališta ili opće hipoteze — jedna proletarizacija i druga, specifičnosti službenika. Prva naglašava postojanje procesa opće proletarizacije među službenicima i tvrdi da se njihov radni položaj i društveni status više ne mogu razlikovati od onih manualnih radnika i to najviše zbog transformacija u organizaciji službeničkog rada. Tako hipoteza opće proletarizacije interpretira fenomene sindikalizacije i širenja »lijevih« političkih orijentacija među službenicima kao dosljedan odraz njihovog strukturalnog položaja.

Nasuprot tomu, tzv. hipoteza specifičnosti⁶ polazi od konstantne osobitosti i specifičnosti položaja službenika u odnosu na položaj radnika, sa stajališta strukturalne situacije te stavova i ponašanja. Hipoteza proletarizacije nalazi mnogo pristaša u Italiji od kraja šezdesetih do početka sedamdesetih godina te izaziva više teorijskih analiza političkog značaja nego istraživanja tog područja. Hipoteza o specifičnosti nemanualnih radnika podržana je u opsežnim diskusijama o privilegiranosti službeničko-intelektualnog rada i o karakteru male službeničke buržoazije, koje sedamdesetih godina započinju spomenuti radovi Gorrierija i Sylosa Labinija. Osim toga, neka od najnovijih ispitivanja i empirijskih istraživanja nalaze se u okviru opće kritike hipoteze proletarizacije i priklanjanja, više ili manje eksplicitnog poziciji specifičnosti⁷.

2. Neki aspekti i rezultati jednog novijeg empirijskog istraživanja

Imajući na umu prikazanu opću situaciju, sada prelazim na sintetiziranu ilustraciju nekih rezultata nedavnog empirijskog istraživanja objavljenog u Milanu na uzroku 400 tvorničkih službenika iz četiri različita proizvodna sektora (metalski i mehaničarski, kemijski, bankovni, parastatalni) od kojih je svaki opširno diferenciran u terminima razine ugovora o radu, nivoa naknade za rad, školske spremne, spola, dobi, stupnja sindikalizacije⁸.

Istraživanje je započelo općom hipotezom po kojoj postoji bitna specifičnost službeničkog položaja, koji se ne može izjednačiti s položajem radnika. Ta se specifičnost može manifestirati na **strukturnom nivou** —

⁶ Usp. G. Gasparini, *Gli impiegati*, cit. str. 22 i dalje.

⁷ Usp. naročito: E. Invernizzi, *Il comportamento politico dei tecnici nell'industria e nella società (Političko ponašanje tehničara u industriji i u društvu)*, Milano, Etas Libri, 1976.; Arpes *Problemi del lavoro impiegatizio (Problemi službeničkog posla)*, Rim, Cedis, 1978.; G. Gasparini, *Gli impiegati (Službenici)* cit. Pogledati, također, priloge objavljene u posebnoj svesci: *I lavoratori non manuali in Italia: situazione di classe e partecipazione politica (Radnici koji nisu manualni u Italiji: klasna situacija i političko sudjelovanje)* uredio: A. Baldissera, u *Quaderni di Sociologia*, XXVII, br. 2—3—4, apr.-dec. 1978.

⁸ Radi se o istraživanju opisanom u djelu *Gli impiegati*, cit. na koje upućujemo radi potpune ilustracije metodoloških aspekata i rezultata istraživanja.

preko faktora kao što su naknada za rad, nivo formalne i bitne kvalifikacije, uvjeti koji reguliraju radni odnos, i/ili na **ideološko-kulturnom** nivou, preko stavova i ponašanja što ih izražavaju službenici da bi istaknuli specifičnost i razliku u odnosu na radnika, posebno što se tiče sindikalne i političke problematike.

Budući da ne mogu ovdje ilustrirati opširnu seriju podataka i rezultata istraživanja u tri glavna područja — području uvjeta rada i stavova prema radu (naknada za rad, normativni tretman, položaj radnog ugovora, karijera, opseg poslova, organizacija rada, odnosi s pretpostavljenima i kolegama, itd.), sindikalnom području (ocjena sindikalnog djelovanja službenika, sindikalizacija i sudjelovanje u sindikalnoj aktivnosti, konfliktnost u raznim tipovima štrajkova, itd.), te društveno-kulturnom području (autoidentifikacija službeničke klase, društveni status službenika, opće političke orijentacije), ograničit ću se na prikaz jedne tipologije službenika nadovezujući se na početne opće hipoteze specifičnosti- heterogenosti i nastojeći obuhvatiti dijalektiku među strukturalnim i ideološkim dimenzijama svojstvenih službeničkim položajima⁹.

Takva se dijalektika može predstaviti križanjem dvaju atributa ili modalnosti strukturalne specifičnosti — visoke i niske — s dvije korespondentne modalnosti — visokom i niskom — ideološko-kulturne specifičnosti. Kako se vidi na tabeli 1, dobivamo četiri profila-tipa, nazvanih »tradicionalni«, »proletarizirani«, »politizirani« i »propali« službenik, a čije se opće karakteristike mogu ilustrirati slijedećim terminima:

Tabela 1 — Profili-tip službenika

		STRUKTURALNA SPECIFIČNOST	
		Visoka	Niska
IDEOLOŠKO-KULTURNA SPECIFIČNOST	Visoka	Tradicionalni službenik	Propali službenik
	Niska	Politizirani službenik	Proletarizirani službenik

A. Tradicionalni službenik: to je prvi »kongruentan« slučaj odnosa strukturalne i ideološko-kulturne specifičnosti, pri čemu su obje visoke. Radi se o službeniku koji je tipično muškog spola, ima viši stupanj formalne kvalifikacije i veću naknadu za rad, u povoljnom je položaju u odnosu na sadržaj posla i mogućnosti karijere. U isto vrijeme pokazuje nizak stupanj egalitarnosti u vrednovanju razlika u naknadi za rad koje postoje između službenika i radnika. Slabo je sindikaliziran i ima nizak nivo konfliktualnosti. Tradicionalni službenik tipično izražava povećanu »klasnu svijest« u sferi van djelokruga rada, čime općenito aludiramo na prisutnost povišene ideološko-kulturne specifičnosti u usporedbi s radnicima,

⁹ Ovdje uzimamo, djelomično, zaključke iz djela **Gli impiegati**, cit. str. 230 i dalje.

koja se među ostalim ostvaruje u autoidentifikaciji srednje klase i ocjeni posjedovanja različitih ekonomskih interesa i političkih orijentacija od radnika.

B. »Politizirani« službenik: radi se o prvom »inkongruentnom« slučaju tipologije jer rezultira iz križanja visoke strukturalne i niske ideološko-kulturne specifičnosti. Profil se karakteristično odnosi na službenika muškog spola s povišenim nivoom ugovorne i naknadne integriranosti i s kvalificiranim poslovima. Osim toga, radi se o sindikaliziranom subjektu s pretežno ideološkim motivacijama, koji izražava povišene nivoe konfliktnosti u štrajkovima i pokazuje viši indeks egalitarizma. Na planu društveno-kulturnih orijentacija, politizirani službenik manifestira nisku klasnu svijest, koja se odražava, među ostalim, u opažanju da su mu ekonomski interesi političke orijentacije i klasna kolokacija zajednički s radničcima.

C. »Proleterizirani« službenik: taj termin označava drugi kongruentan slučaj tipologije, koji manifestira niske vrijednosti u terminima kako strukturalne tako i ideološko-kulturne specifičnosti. Radi se o službeniku pri niskom nivou ugovorne integriranosti, pri niskom nivou naknade za rad, sa slabo kvalificiranim poslovima i s ograničenim mogućnostima karijere, povezuje viši nivo sindikalizacije s pretežno ideološkim motivacijama, povišenom konfliktualnošću u svim tipovima štrajkova, egalitarnim stavovima u ocjeni razlika u naknadi za rad između službenika i radnika. Proleterizirani službenik, osim toga, ima veoma nisku klasnu svijest.

D. »Propali« službenik: radi se o drugom inkongruentnom slučaju koji rezultira iz tipologije i derivira iz križanja niske strukturalne i visoke ideološko-kulturne specifičnosti. Taj profil karakteristično definira službenika s niskim nivoom ugovorne integriranosti i s poslovima koji su dequalificirani, nesindikaliziranog i s niskim nivoom konfliktualnosti u štrajkovima. »Propali« službenik pokazuje povišenu klasnu svijest u području izvan djelokruga rada.

Osvrnemo li se na neke osnovne aspekte institucijskog strukturalnog i kulturnog konteksta u Italiji, nije teško individualizirati grupe ili područja službenika na koje se tipologija može primijeniti. Tako se tradicionalni službenik može naći unutar skupine službenika koji nisu (ili još nisu) u situaciji formalne i bitne dequalifikacije svoje profesije. Može se smatrati da on pretežno gravitira malim centrima a ne velikim gradovima, malim, ne velikim tvornicama, sektorima koji su bili manje zahvaćeni procesima tehnološke i organizacijske transformacije, a ne širokim područjima službeničkih poslova koji sadrže visoku profesionalnost. Naprotiv, vjerojatna kolokacija proleteriziranog službenika je u velikim gradovima, unutar produktivnih jedinica velikih dimenzija, u sektorima koji su upoznali relevantne procese parcelizirane organizacije administrativnog rada i službeničkog rada uopće. Politizirani službenik, sa svoje strane, pokriva čini se posebno one skupine službenika s višom kvalifikacijom, tehničke i administrativne, koji od 1968—69. godine manifestiraju »klasne« stavove i ponašanja, pogotovo ispoljavanjem viših nivoa konfliktualnosti za štrajk i raspravljanjem

o vlastitij ulozi u organizaciji tvornice. »Propali« službenik se, konačno, može lokalizirati u nekim skupinama koje su vjerojatno ograničene na kvantitativnom planu. Češće se sreće među starijim subjektima. To su službenici s objektivno »dekvalificiranim« poslovima koji rade u tvornicama ograničenih dimenzija, unutar manjih centara gdje prevladava društvena kultura koja jasno razlikuje manualni od intelektualnog rada.

Povežemo li tipologiju s rezultatima istraživanja, možemo opaziti sljedeće:

Tradicionalni službenici: može se procijeniti da tradicionalni službenici u uskom smislu čine preko jedne četvrtine službenika s visokim kategorijama ugovorne integriranosti i oko jednu petinu onih s povišenim nivoima naknade za rad. Grupu koja se u velikoj mjeri približava idealno-tipičnoj figuri tradicionalnog službenika predstavljaju službenici s fakultetskom spremom. Te iz našeg uzorka karakterizira viši stupanj strukturalne specifičnosti — što se veoma jasno izražava, osim na nivou naknade za rad i ugovorne integriranosti, u terminima bitne kvalifikacije i mogućnosti napredovanja — i u isto vrijeme vrlo visok nivo ideološko-kulturne specifičnosti. To se odražava u veoma niskom stupnju egalitarizma u području rada i sindikalnom području ili u istaknutoj klasnoj svijesti izvan djelokruga rada.

Proleterizirani službenici: ističe se postojanje konzistentne kvote službenika sa srednje-niskim stupnjem formalne kvalifikacije i niskim stupnjem ideološko-kulturne specifičnosti u području rada i sindikalnom području. Može se ocijeniti da je kvantitativna konzistencija proleteriziranih službenika jednaka skoro polovini službenika sa srednje-niskim nivoima ugovorne integriranosti i naknade za rad. Čini se da se grupa žena može smjestiti, no samo djelomično, u područje proleteriziranih službenika. Zapravo, žene iz našeg uzorka, mada imaju prosječne nivoe strukturalne specifičnosti i manifestiraju nižu ideološko-kulturnu specifičnost u odnosu na muškarce, ne izražavaju u svom kompleksu pretjerano visoke nivoe egalitarizma, osobito ako se usporede s onima službenika srednje-niskih kategorija i naknada za rad. Analogno grupi žena, grupa »mladih« (tj., u ovom istraživanju, ukupnost službenika koji ne prelaze 24 godine), ima karakteristike koje bi u izvjesnoj mjeri mogle ubrojiti svoje pripadnike u proleterizirane službenike. U stvari, mladi, koji imaju nisku strukturalnu specifičnost u smislu ugovorne integriranosti i profesionalnog sadržaja poslova, izražavaju općenito nisku ideološko-kulturnu specifičnost. To se može izmjeriti, među ostalim i u terminima egalitarizma i sudjelovanja u štrajkovima. No, iz jedne serije rezultata istraživanja zaključuje se da pripadnost klasi niže dobi (do 24 godine) nije faktor koji bi uvjetovao usvajanje orijentacija niske ideološko-kulturne specifičnosti u usporedbi s drugim strukturalnim faktorima koji djeluju u istom smislu, kao što su ugovorna integriranost i naknada za rad.

Politizirani službenici: precizna identifikacija i kvantitativna ocjena ovog tipa unutar uzorka dosta je kompleksna, budući da se pojavljuju iz-

vjesne razlike među različitim pokazateljima ideološko kulturne specifičnosti. U svakom slučaju, jasno je da politizirani službenici čine manjinu među subjektima s povišenim nivoima naknade za rad i među onima s višim nivoima integriranosti. Može se procijeniti da ne prelaze 30% osoba u sastavu visokih kategorija i onih s višim nivoima naknade za rad.

»Propali« službenici: radi se o veoma ograničenim slučajevima, čija se konzistencija može procijeniti na 7% ukupnosti službenika srednjenjskih bilo kategorija, bilo naknada za rad.

Prvo kompleksno obilježje koje proizlazi iz prethodnog izlaganja jest da što se tiče odnosa među niskim nivoima strukturalne i ideološko-kulturne specifičnosti, unutar uzorka kvantitativno pretežu »kongruentni« tipovi službenika. U stvari, proleterizirani službenici su brojniji od »propalih«, koji označavaju tip službenika orijentiranog prema prošlosti i, najvjerojatnije, osuđenog na postepeno nestajanje.

Što se tiče kongruentnosti među visokim nivoima strukturalne i ideološko-kulturne specifičnosti, situacija je složenija. Ako kao pokazatelj strukturalne specifičnosti uzmemo nivo ugovorne integriranosti — pokazatelj koji općenito ima veću važnost od nivoa naknade za rad po utjecaju na stavove više ideološko-kulturne specifičnosti — i indeks egalitarizma koji se koristio u istraživanju,¹⁰ situacija se može sintetizirati u slijedećim terminima: tradicionalni službenici predstavljaju oko jednu četvrtinu svih službenika visokih kategorija. Prema tome prelaze kvantitativno politizirane koji sačinjavaju oko 15%. Najrašireniju grupu čine oni koji izražavaju nizak nivo egalitarizma (preko 42%). U ovom slučaju, prema tome, bilježimo brojnu premoć kongruentnih nad inkongruentnim tipovima. No, korištenjem drugih pokazatelja vidjelo se da kvota politiziranih službenika raste dok se ne izjednači i čak pređe kvotu tradicionalnih. Koristimo li se, na primjer, nivoom naknade za rad i indeksom egalitarizma, dobivamo 23,6% politiziranih nasuprot 19,4% tradicionalnih. I u ovom slučaju očit je značaj »slabo egalitarnih« službenika koji čine 44% službenika s visokim nivoima naknade za rad i čija prisutnost sugerira oprez u interpretaciji fenomena koje istražujemo.

Dakle, u kvantitativnim se terminima bilježi tendencija brojne premoći kongruentnih tipova čak i kod veze visokih nivoa strukturalne i ideološko-kulturne specifičnosti. No, ipak treba istaći konzistentni značaj »inkongruentnih« figura i to politiziranih službenika čija se ekspanzija — nasuprot onome što smo istakli za drugi inkongruentni tip, »propale« službenike — može pretpostaviti u budućnosti. Politizirani službenik pokriva, u stvari, rastuću tendenciju afirmacije egalitarnih vrijednosti unutar službeničkih slojeva, tendenciju koju stimulira serija strukturalnih i kulturnih faktora, među kojima je povećana važnost sindikalnih organizacija u službeničkom svijetu i transformacija društveno-kulturnog konteksta i društveno-političkog svijeta uopće.

¹⁰ Usp. *Ibid.*, str. 223 i dalje: pokazatelj razlikuje visok, slab i nulti nivo egalitarizma.

Zaključimo, može se istaći da što se tiče ove tipologije, čini se da opću hipotezu istraživanja, hipotezu specifičnosti heterogenosti potvrđuje, u načelu, tendencija kvantitativne premoći kongruentnih tipova službenika u odnosu na ostale. U isto vrijeme, ne može se zanemariti prisutnost »područja kongruentnosti«, poput onog koje predstavljaju politizirani službenici. Ne smije se potcijeniti postojanje skupova službenika koji se ne mogu uklopiti ni u jedan od četiri tipa i čija je konzistencija značajna posebno među subjektima s većom strukturalnom specifičnošću, te potvrđuje, čini se, prisutnost fluidnih, nesređenih situacija, koje izražavaju nesigurnosti, oklijevanja i ambivalentnost službeničke kategorije.

Prevela s talijanskog:
Mirjana Rebernišak

Giovanni Gasparini

THE QUESTION OF NON-MANUEL WORKERS IN THE RECENT
SOCIOLOGICAL ANALYSIS

(Summary)

The text purports to elucidate the state of a social stratum which has been gaining more and more attention in the sociological analysis — the clerks. On the basis of empirical research conducted, which encompassed 400 clerks from four different production sectors in Milan, the author is constructing a typology founded on two principal dimensions — structural and ideological-cultural characteristics. In such a manner four main types of the clerk's position have been obtained, peculiar for the population that was the object of research:

(1) traditional clerks — clerks having high-level qualifications, and good prospects of advancing in their careers, which are at the same time characterized by identification with the middle class and setting the distinction in relation to the working class. The repercussion of that is obvious from the fact that those clerks are not organized into a syndicate.

(2) politicized clerks — those who also have high-level qualifications, but they are organized into a syndicate and they identify themselves with working class interests and they are much more egalitarian in their value orientations.

(3) proletarian clerks — those having lower qualifications and accordingly much less paid, but syndically active, identifying themselves with the working class and more egalitarian in their value orientations.

(4) ruined clerks — those are the non-qualified clerks, but nevertheless they do not identify themselves with the working class, and »declassed« in that way.

Traditional clerks are most often found in smaller factories which have not yet been reached by processes of organizational and technological transformation. Proletarian clerks are, however, employed in huge factories which gravitate to large industrial centers. Politicized clerks have particularly emerged from the conflicts and disturbances of 1968/69. The ruined clerks are those employed at jobs not demanding any qualifications, in smaller factories, in little centers whose culture is setting firm differences between manual and intellectual work.

Translated by:
Katarina Tomaševski